

गोतमो राहूगणः। विश्वेदेवाः (१-२, ८-९ देवाः, १० अदितिः)। जगती, ६ विराट्-स्थाना, ८-१० त्रिष्टुप्

आ नो भद्राः क्रतवो यन्तु विश्वतोऽदब्धासो अपरीतास उद्भिदः।

देवा नो यथा सदमिद्वृधे असन्नप्रायुवो रक्षितारो दिवेदिवे ॥ १.०८९.०१

यथा । देवाः- देवताः । नः- अस्माकम् । सदमित्- सदैव । वृधे- वृद्धये । असन्- भवन्ति । तथा ।
अदब्धासः- अहिंसिताः । अपरीतासः- रक्षोभिरपरिगताः । उद्भिदः- आवरणभेदिन्यः
जातिदेशकालभेदानवच्छिन्ना इति भावः । अप्रायुवः- अस्मत्तोऽप्रगच्छन्त्यः । दिवेदिवे- प्रतिदिनम् ।
रक्षितारः- रक्षिण्यः । भद्राः- मङ्गलाः । क्रतवः- प्रज्ञाः । विश्वतः- सर्वतः । नः- अस्मान् प्रति ।
आ यन्तु- आगच्छन्तु ॥१॥

देवानां भद्रा सुमतिर्ऋजूयतां देवानां रातिरभि नो नि वर्तताम्।

देवानां सख्यमुप सेदिमा वयं देवा न आयुः प्र तिरन्तु जीवसे ॥ १.०८९.०२

देवानाम्- द्योतनशक्तीनाम् । भद्रा- अभ्युदयात्मिका । सुमतिः- शोभनमतिः । ऋजूयताम्-
सत्यमिच्छताम् । देवानाम् । रातिः- दानम् । रा दाने । अभि- अभितः । नः- अस्मान् प्रति । नि-
नितराम् । वर्तताम्- भवतु । वयम् । देवानाम् । सख्यम्- मैत्रीम् । उप सेदिम- प्राप्तुवाम । षट् लृ
विशरणगत्यवसादनेषु । नः- अस्माकम् । जीवसे- उज्जीवनाय । देवाः । आयुः । प्र- प्रकर्षेण ।
तिरन्ति- वर्धयन्ति ॥२॥

तान्पूर्वया निविदा हूमहे वयं भगं मित्रमदितिं दक्षमस्त्रिधम्।

अर्यमणं वरुणं सोममश्विना सरस्वती नः सुभगा मयस्करत् ॥ १.०८९.०३

भगम्- सौभाग्याधिदैवतम् । मित्रम्- स्नेहाधिदैवतम् । अदितिम्- अखण्डप्रकृतिम् । दक्षम्-
सामर्थ्याधिदैवतम् । अस्त्रिधम्- शोषणरहितं मरुद्गणम् । अर्यमणम्- दानाधिदैवतम् । वरुणम्
- ऋताधिदैवतम् । सोमम्- रसाधिदैवतम् । अश्विना- प्राणापानेशानौ । तान्- एतान् देवान् । वयम् ।
पूर्व्या- नित्येन । निविदा- वेदज्ञानेन । हूमहे- आह्वयामः । सुभगा- सौभाग्यवती । सरस्वती-
सूनृताचोदयित्री । नः- अस्माकम् । मयः- आनन्दम् । करत्- करोतु ॥३॥

तन्नो वातो मयोभु वातु भेषजं तन्माता पृथिवी तत्पिता द्यौः ।

तद्वावाणः सोमसुतो मयोभुवस्तदश्विना शृणुतं धिष्ण्या युवम् ॥ १.०८९.०४

वातः- प्राणदेवता । नः- अस्मान् प्रति । मयोभु- आनन्दकरम् । तत् भेषजम् । वातु- प्रापयतु ।
मता पृथिवी । तत् । वातु । पिता द्यौः । तत् । वातु । मयोभुवः- आनन्दकराः । सोमसुतः-
सोमाभिषवकराः ग्रावाणः- अभिषवसाधनाः पाषाणा इत्याधिभौतिके । तत् । वातु । धिष्ण्या-
अस्मद्गीगते । अश्विना- प्राणापानवशीकरणशक्ती । युवम्- युवाम् । तत् । शृणुतम् ॥४॥

तमीशानं जगतस्तस्थुषस्पतिं धियंजिन्वमवसे हूमहे वयम् ।

पूषा नो यथा वेदसामसद्वृधे रक्षिता पायुरदब्धः स्वस्तये ॥ १.०८९.०५

ईशानम्- परमेश्वरम् । जगतस्तस्थुषस्पतिम्- स्थावरजङ्गमपालकम् । धियंजिन्वम्- धीनां
प्रीणनम् । तम्- एवंभूतमिन्द्रम् । वयम् । हूमहे- आह्वयामः । यथा । नः- अस्माकम् । वेदसाम्-
ज्ञानानाम् । वृधे- वृद्धये । पूषा- पोषकः सूर्यः । असत्- भवति । तथा । अदब्धः- अहिंसित इन्द्रः ।
स्वस्तये- मङ्गलाय । रक्षिता- स्वजनस्य पालकः । पायुः- जगतां पालको भवतु । अथवा धर्मस्य
स्वधर्मस्य पालको भवत्वित्यर्थः ॥५॥

स्वस्ति न इन्द्रो वृद्धश्रवाः स्वस्ति नः पूषा विश्ववेदाः।

स्वस्ति नस्तार्क्ष्यो अरिष्टनेमिः स्वस्ति नो बृहस्पतिर्दधातु ॥ १.०८९.०६

वृद्धश्रवाः- प्रभूतचिदाकाशस्थमन्त्रश्रवणशक्तिधारकः । इन्द्रः- परमेश्वरः । नः- अस्माकम् ।
स्वस्ति- शोभनसत्तां दधातु । विश्ववेदाः- विश्वज्ञानसंपन्नः । पूषा- पोषकः सूर्यः । नः स्वस्ति ।
अरिष्टनेमिः- आवरणैरनिरुद्धगतिः । नेमी रथचक्रधारा या गतिप्रतीकभूता । तार्क्ष्यः- गरुडो
मोक्षप्रतीकः । नः स्वस्ति । बृहस्पतिः- मेधाधिदेवः । नः- अस्माकम् । स्वस्ति दधातु ॥६॥

पृषदश्वा मरुतः पृश्निमातरः शुभंयावानो विदथेषु जग्मयः।

अग्निजिह्वा मनवः सूरचक्षसो विश्वे नो देवा अवसा गमन्निह ॥ १.०८९.०७

पृषदश्वाः- गौरवाहनाः । गौरो ज्ञानतृष्णान्वेषणवेदप्रतीकः । पृश्निमातरः- अखण्डप्रकृतिजाः ।
शुभंयावानः- शोभनप्रापकाः । विदथेषु- यज्ञेषु । जग्मयः- गन्तारः । अग्निजिह्वाः-
सर्वभूतहितक्रतुभूतवाणीसंपन्नाः । मनवः- ज्ञानिनः । मन ज्ञाने । सूरचक्षसः- ज्योतिर्दर्शकाः ।
मरुतः- प्राणदेवताः । विश्वे देवाः । नः- अस्मान् प्रति । अवसा- रक्षया । सुगत्या । इह- अत्र ।
गमन्- आगच्छन्तु ॥७॥

भद्रं कर्णेभिः शृणुयाम देवा भद्रं पश्येमाक्षभिर्यजत्राः।

स्थिरैरङ्गैस्तुष्टुवांसस्तनूभिर्व्यशेम देवहितं यदायुः ॥ १.०८९.०८

कर्णेभिः- कर्णैः । भद्रम्- मङ्गलम् । शृणुयाम- श्रोतुं समर्थाः स्याम । यजत्राः- यज्ञरक्षकाः ।
देवाः- द्योतकाः । अक्षभिः- चक्षुरिन्द्रियेण । भद्रम् । पश्येम- द्रष्टुं समर्थाः स्याम । स्थिरैः- दृढैः ।
तनूभिः- रूपैः । अङ्गैः- प्रत्येकाङ्गैश्च । तुष्टुवांसः- वः स्तुवन्तः स्याम । न केवलं मुखेन किन्तु

सर्वैरङ्गैः स्तुतिः कर्तव्या । मन्त्रोच्चारणसमये सर्वेषामङ्गानां प्रवृत्तिर्दृष्टा । अथवा सर्वैरङ्गैरपि यानि क्रियन्ते तानि सर्वाणि स्तवदृष्ट्यैव द्रष्टव्यानीति भावः । इदमुपासनम् । यदायुः- यावदायुः । देवहितम्- समस्तद्योतनशक्तीनां मङ्गलम् । वि अशेम- व्याप्नुवाम् । अशू व्याप्तौ ॥८॥

शतमिन्नु शरदो अन्ति देवा यत्रा नश्चक्रा जरसं तनूनाम् ।

पुत्रासो यत्र पितरो भवन्ति मा नो मध्या रीरिषतायुर्गन्तोः ॥ १.०८९.०९

यत्र- यस्मिन् । नः- अस्माकम् । तनूनाम्- रूपाणाम् । जरसम्- जीर्णताम् । चक्र- यूयं कृतवन्तः । यत्र । पुत्रासः- पुत्राः । पितरः- जनकाः । भवन्ति । अन्ति- अन्तिके मनुष्याणां निकटे । शतं शरदः- तत् संवत्सरशतम् । देवाः- हे देवाः । भवद्भिरायुः कल्पितम् । नु- खलु । नः- अस्माकम् । आयुर्गन्तोः- एवं क्लृप्तस्यायुषो गमनपूर्वम् । मध्या- मध्ये । मा रीरिषत- मा हिंसिष्ट ॥९॥

अदितिर्द्यौरदितिरन्तरिक्षमदितिर्माता स पिता स पुत्रः ।

विश्वे देवा अदितिः पञ्च जना अदितिर्जातमदितिर्जनित्वम् ॥ १.०८९.१०

अदितिः- अखण्डप्रकृतिः । द्यौः- सैव व्योम मनोमयकोशो वा । अन्तरिक्षम्- द्यावापृथिव्योरन्तरा यद्व्योम तत् । प्राणमयकोशो वा । माता । पिता । पुत्रः । सर्वे बान्धवा अदितिरेव । विश्वे देवाः- सर्वे देवाः सैव । पञ्चजनाः- ब्राह्मणक्षत्रियवैश्यशूद्रनिषादाः सैव । जातं जनित्वम्- उत्पन्नमुत्पत्स्यमानं सर्वं सैव ॥१०॥